

UDK:370.2

Mansur NABIYEV,
Jizzax davlat pedagogika universiteti katta o'qituvchi
E-mail: mansur.n@gmail.com

Namqi f.f.d.(PhD) N.Farxodjonova taqrizi ostida

IJTIMOY G'OYALAR TRANSFORMATSIYASINING MILLIY G'OYA BILAN O'ZARO BOG'LIQLIGI

Annotatsiya

Insoniyat tarixining ko'p asrlik tajribasi ezgu g'oyalar va sog'lom mafkuradan mahrum biron-bir jamiyatning rivojlana olmasligini ko'rsatadi. Mamlakatimiz ijtimoiy hayotidagi demokratik jarayonlarda milliy g'oyaning salohiyati o'z ifodasini topadi. Ushbu maqolada ijtimoiy g'oyalar transformatsiyasining milliy g'oya bilan o'zaro bog'liqligi yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: G'oya, mafkura, ijtimoiy g'oya, milliy g'oya, demokratik jarayonlar, transformatsiya, zamonaviy jamiyat.

ВЗАИМОСВЯЗЬ ТРАНСФОРМАЦИИ ОБЩЕСТВЕННЫХ ИДЕЙ С НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕЕЙ

Аннотация

Многовековой опыт истории человечества показывает, что ни одно общество, лишенное благородных идей и здоровой идеологии, не может развиваться. В демократических процессах общественной жизни нашей страны находит свое выражение потенциал национальной идеи. В данной статье освещается взаимосвязь трансформации общественных идей с национальной идеей.

Ключевые слова: Идея, идеология, социальная идея, национальная идея, демократические процессы, трансформация, современное общество.

THE RELATIONSHIP OF THE TRANSFORMATION OF SOCIAL IDEAS WITH THE NATIONAL IDEA

Annotation

The centuries-old experience of human history shows the inability of any society to develop, devoid of noble ideas and healthy ideology. In the democratic processes of the social life of our country, the potential of the National idea is expressed. This article covers the transformation of social ideas, which is related to the national idea.

Key words: Idea, ideology, social idea, national idea, democratic processes, transformation, modern society.

Kirish. Zamonaviy jamiyatning shakllanishi va takomillashishiga ta'sir ko'rsatadigan omillar, ayni paytda, ijtimoiy g'oyalar transformatsiyasi, milliy g'oya, huquqiy demokratik davlat, erkin fuqorolik jamiyati barpo etishning asosiy vositalaridan biri ekanligini ham e'tirof etmoq lozim. Shuning uchun ham milliy g'oyaning vujudga kelishining xalqimiz ruhiyati, mafkuraviy, siyosiy jarayonlar bilan bog'liq jihatlari tahlil qilish faqatgina nazariy emas, balki amaliy ahamiyatga molikdir. Bu esa, o'z navbatida, mamlakatimizda barpo etilayotgan huquqiy demokratik jamiyatning o'ziga xosligi, milliy g'oya, xalqimiz tarixiy xotirasi, madaniy merosi, qadriyatlar, an'ana, urf-odatlar, orzu-umidlari namoyon bo'lishini o'rganishni muayyan zaruriyatga aylantiradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ijtimoiy g'oyalar transformatsiyasi va milliy g'oya har bir jamiyat ijtimoiy-siyosiy taraqqiyotini ta'minlovchi milliy omil sifatida namoyo bo'ladi. Olim S.Otamurotovning fikricha, "Milliy g'oya – milliy uyg'otuvchi, millatning o'zligini anglatuvchi, o'ziga xoslikka, mentalitetga "qiyofa" baxsh etuvchi, milliy ruhiyat, g'urur, iftixor, e'tiqod va mas'ullik tuyg'ularini shakllantiruvchi fikrdir"[1]. Albatta, bu fikrga qo'shilar ekanmiz, "milliy g'oya" tushunchasi ijtimoiy falsafiy jihatdan keng ma'noga egadir. Ijtimoiy g'oyalar transformatsiyasi natijasida milliy g'oya tizimida milliy ong, milliy o'zlikni anglash va milliy mentalitet yetakchi o'rinni egallaydi. Chunki milliy ong bo'lmasa, u rivojlanmasa, har bir millat o'zligini anglamasa, o'z millatiga oid urf-odatlar, an'analarga va qadriyatlarga amal qilmasa milliy g'oya rivojlanmaydi. Milliy ong va milliy o'zlikni anglash milliy g'oyaga turtki beradi, uning shakllanishidagi asosiy omil sifatida milliy taraqqiyotga ruhiyat bag'ishlab, uni harakatga keltiradi.

O'zlikni anglash – insonning o'zini alohida vujud sifatida butun borliqdan ajrata bilishi, baholashi va qadriyat sifatida anglashini ifodalovchi tushunchadir[2]. O'zlikni anglashning muayyan darajasi milliy o'zlikni anglashdir. "Milliy o'zlikni anglash – millat va har bir millat vakilining umumiy madaniy negizga, til, madaniyat, tarixiy meros, ruhiyatga, urf-odat va an'analarga mansubligini va o'z o'rmini idrok etishdir"[3]. Ya'ni milliy o'zlikni anglash muayyan millatga, muayyan mamlakat va davlatga mansublikni anglatadi.

Olim S.Otamurotov fikrini davom ettirar ekan, "insonning o'z-o'zini anglashi, bilimdonlik, qalbi tozalik, saxiylik, samimiylik, xayrixoxlik, imonlilik, xalollik, e'tiqodlilik, diyonatlilik, poklik, or-nomuslik, sharm-hayollilik, mehr – shafqatlilik, rostgo'ylik, adolatparvarlik, ota-onaga hurmat, oilaga sadoqat, vafodorlik kabi va boshqa tuyg'ularda aks etadi"[4]. Demak, milliy o'zlikni anglash milliy g'urur, adolatparvarlik, insonparvarlik, millatparvarlik, millat taqdiriga nisbatan mas'uliyat, jamiyatda sodir bo'layotgan salbiy jarayonlarga befarq bo'lmaslik shaxs sifatida faol olib borishi kerak.

S.Mamashokirov va Sh.Tog'ayevlar fikricha "g'oya o'z sub'yektining ishonch-e'tiqodi, manfaat ehtiyoji va maqsadlarini qanchalik to'liq, aniq, mukammal ifodalasa, uning asosida hosil bo'lgan mafkura shunchalik kuchli, hayotiy bo'ladi"[5]. Mamlakatimizda erkin, huquqiy – demokratik, fuqarolik jamiyati asoslarini mustahkamlash, milliy g'oyani jamiyatimiz a'zolari ongiga singdirishda madaniy-ma'rifiy muassasalar zrni beqiyosdir.

Ma'lumki, g'oya jamiyat a'zolarining umumiy maqsadi sifatida ilgari surilib, ushbu maqsadni bajarishda milliy faoliyat boshlanadi. I.Karimov ta'kidlab o'tganlaridek,

“Endilikda oldimizda turgan eng muhim vazifa – ana shu yuksak qismlarini tashkil qiladigan komil inson, ijtimoiy hamkorlik, millatlararo totuvlik, dinlararo bag'rikenglik kabi tamoyillarning ma'no-mohiyatini bugungi kunda mamlakatimizda olib borilayotgan ma'naviy-ma'rifiy, ta'lim tarbiya ishlarining markaziga qo'yish, ularni yangi bosqichga ko'tarish, yosh avlodimizni har tomonlama mustaqil fikrlaydigan yetuk dunyoqarash egalari qilib tarbiyalashdan iborat” [6]. Shu o'rinda professor I.Ergashev esa, “milliy g'oya va mafkura jamiyatda insonlar, xalqlar, millatlarni umumiy maqsad va manfaat yo'lida birlashtirib turish uchun zarur. Shuningdek, bu xalqlarning o'zlarini xalq yoki millat millat sifatida anglashi uchun, yashashga qodir bo'lish, tanlangan taraqqiyot yo'lidan erkin rivojlanishi uchun, dunyo madaniyatini yangi mazmun bilan boyitishga xizmat qiladigan, shunga safarbar etadigan, ma'naviy kuch- qudrat manbai hamdir”[7]

Mafkurada manfaatlar ifodalanayotgan kuch va qatlamlarning o'tmishi, bugungi kuni va istiqboli o'z ifodasini topadi. Mafkura – turli guruhlar, toifa va qatlamlardagi kishilarning manfaatlarini ifodalab, ijtimoiy hayoti va faoliyatini tartibga solib. Xarakterga keltiradi, g'oyalarning ro'yobga chiqishiga xizmat qiladi. G'oya – maqsad bo'lsa, mafkura uni amalga oshirish usuli – vositasidir. Boshqacha aytganda, inson yoki millatning asosiy maqsadlari g'oyalarda namoyon bo'lsa, uni ro'yobga chiqarishga qaratilgan ishlarining mazmuni - mohiyati mafkurani tashkil etadi. Mafkuralar o'z mohiyati va ta'sir kuchiga ko'ra, jamiyatni birlashtirishi yoki uni qarama-qarshi tarafdagi bo'lib yuborishi, xalqlarni yuksaklikka ko'tarishi yoki tanazzulga duchor etishi mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi. Ijtimoiy g'oyalar transformatsiyasining milliy g'oya bilan o'zaro bog'liqligi va milliy g'oya asoslarini ma'naviy merosimiz, tarixiy jarayonlarimiz tashkil qilargan ekan uni yanada yuksak bosqichga ko'tarish, zamon va davr talablariga moslashdan iboratdir. Demak, ma'naviyat milliy g'oyaning shu quroli sifatida jamiyat ijtimoiy hayotini, maqsad va rejalarini, ularni amalga oshirish usul va tamoyillarini aks ettiradi. Biz jamiyatni ma'naviyat va milliy g'oyaning uyg'unligini ta'minlagan holda haqiqiy demokratik, fuqarolik jamiyatiga aylantirishimiz mumkin.

Tahlil va natijalar. Ijtimoiy g'oyalar transformatsiyasi va milliy g'oyaning uyg'unligini o'rganishda prezidentiz Shavkat Mirziyoyevning ijtimoiy g'oyalar va milliy g'oya bo'yicha ta'limotlari nazariy metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Milliy g'oya va ma'naviyat ajralmas umumiylikka ega bo'lib, bir- birini to'ldiradi, birgalikda rivojlanadi va ijtimoiy hayotning ma'naviy- ma'rifiy ehtiyojini qondiradi. Milliy g'oyasiz ma'naviy hayot jozibasiz, xarakatsiz. Ta'sirchanligi yo'q ma'naviy bo'liqqa aylanib qoladi. Ma'naviyat va milliy g'oyaning uyg'unlashuvi qonunlarni ishlashida, iqtisodiyotning rivojlanishida, siyosatni samaradorligida, fuqarolarning faollashuvi va birlashuvida harakatga undovchi kuch sifatida ijtimoiy jarayonlarda katta rol o'ynaydi.

Ijtimoiy g'oyalar transformatsiyasining milliy g'oya bilan o'zaro bog'liqligi ma'lumki ma'naviyat bilan ham bevosita bog'liq bo'lib, ma'naviyat inson ruhida azaldan yaxshilikka, ezgulikka va go'zallikka bo'lgan intilish tuyg'ularini shakllantirib kelgan. Ayni paytda ma'naviyat nafaqat insonning ichki botiniy ruhiy salohiyati bilan birga, u insonni, jamiyatni harakatga keltiruvchi, yaratuvchilikka undovchi, insonning ruhiy-axloqiy ehtiyojini hamdir. Tarbiya jarayonida bu tuyg'u qancha ko'p rag'batlantirilsa, kuchaytirilsa, insonning ma'naviy dunyoqarashi shunchalik kamol topib boraveradi. I.Karimov ta'kidlaganlaridek, “O'lo'g'ning o'zi bizga buyurgan komil inson bo'lish, halollik va adolat bilan hayot kechirish kabi olijanob fazilatlarining

ma'no – mazmunini nafaqat chuqur anglash, balki ana shunday xususiyatlarga ega bo'lish, ularga amal qilib yashash – odamzotning ma'naviy boyligini belgilab beradigan asosiy mezon, desak, hech qanday xato bo'lmaydi” [8].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1996 yil 9 sentyabrda “Ma'naviyat va ma'rifat jamoatchilik markazi faoliyati samaradorligini oshirish to'g'risida”gi Farmoni, 2006 yil 25 avgustdagi “Milliy g'oya targ'iboti va ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish to'g'risida”gi qarori bu borada olib borilayotgan islohotlarning davomiyligini ta'minlash va ularni yanada takomillashtirish maqsadida mamlakatimizda demokratik jamiyat qurishda amalga oshirilayotgan islohotlarda uning nechog'lik ahamiyatga ega ekanligidan dalolatdir.

Shuningdek, Respublika Ma'naviyat va ma'rifat kengashi huzurida “Ijtimoiy-ma'naviy tadqiqotlar instituti” tashkil etilib, ularga quyidagi vazifalar yuklatildi:

- milliy g'oya va mafkura masalasi bilan bog'liq dolzarb muammolarni, bugungi murakkab mafkuraviy jarayonlarni ilmiy-amaliy jihatdan tahlil qilish va baholash, ustuvor yo'nalishlarini aniqlash, ularning aholi turli qatlamlariga ta'sirini o'rganish, milliy manfaatlarimiz, hayot tarzimizga zid zararli g'oyalar va mafkuraviy xurujlarning mohiyatini ochib berish;

- bugungi kunda amalga oshirilayotgan davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari, keng ko'lamli islohotlarning mohiyati, qabul qilingan qonun hujjatlari va davlat dasturlarining ahamiyatini sharhlash va tushuntirish, yurtimizga qarshi qaratilgan g'oyaviy va informasion xurujlar, ularning ortida turgan kuchlarning g'arazli maqsadlarini fosh qilish, odamlarni hushyorlikka va ogohlikka davlat etish, olimlar, siyosatchilar, ijodkor ziyolilar ishtirokida joylarda samarali targ'ibot tizimini yo'lga qo'yish;

- sog'lom turmush tarzi, millatlararo totuvlik, o'zaro mehr-oqibat muhitini mustahkamlash bo'yicha ma'naviy-ma'rifiy dasturlarni amalga oshirish[9].

Ta'kidlash lozimki, ijtimoiy-g'oyaviy va ma'naviy-ma'rifiy sohadagi islohotlarni davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida e'tirof etilishi, ma'naviyat va ma'rifatning mamlakat ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy sohadagi barcha muammolarni hal etishdagi roli va o'rining ortib borishi, milliy ma'naviyatning milliy g'oya va mafkura bilan uyg'unligi kabi masalalar istiqbol davri ma'naviy-ma'rifiy hayotida sifat jihatdan yangilanish, poklanish va barqarorlashuvning shakllanayotganligidan dalolat beradi. Xalqimizning ijtimoiy g'oyalar transformatsiyasi taraqqiyotida qadimiy madaniy meros va milliy ma'naviy qadriyatlar muhim o'rin tutadi. Shunga ko'ra, milliy g'oyaning rivojlanish darajasi va ko'lami boy tarixiy merosimizni kishilarimiz tomonidan nechog'lik o'zlashtirishiga bog'liq. Bu boradagi ishlarda mamlakatimizdagi g'oyaviy ta'lim-tarbiya, targ'ibot-tashviqot sohasi mutaxasssilarining nazariy va amaliy faoliyatlari hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Ijtimoiy g'oyalar transformatsiyasi milliy g'oya va mafkuramiz nazariy qoidalarining shakllanishi va rivojlanishidagi asosiy tarixiy tayanch nuqta, u kuch-quvvat olib turadigan maskan, real zamin –o'zimizning jonajon O'zbekistonimizdir. Milliy g'oyalar, nazariy qoida va xulosalarning Vatanimiz, xalqimiz va davlatimiz taraqqiyotiga qanchalik ijobiy ta'sir ko'rsatishi mafkuramizning xalqni-xalq millatni-millat qilishdagi, odamlarni jipslashtirish, safarbar qilishdagi roli va ahamiyatining asosiy yo'li va birdan bir sharoiti ularni keng jamoatchilik tomonidan qanchalik chuqur va mukammal o'zlashtirilib olinib hayotga oqilona tadbir etilishidir. Ijtimoiy g'oyalar yig'indisi bo'lgan milliy g'oya axloqiy, siyosiy, huquqiy tarbiyaning asosini tashkil etadi. Har qanday axloqiy, siyosiy, huquqiy tarbiya muayyan g'oyani himoya qilish, targ'ib etish va rivojlantirishga qaratilgan bo'ladi. Shunday ekan, barkamol avlodni tarbiyalashda milliy

g'oyani xalq ongiga singdirish bevosita ma'naviyat bilan ham bog'liqdir. Ana shu milliy g'oyani amalga oshirishda ma'naviy sohasida bajaradigan vazifalarni belgilab olish maqsadga muvofiqdir. Xususan, an'anaviy qadriyatlarimizni ilm-fan va taraqqiyot yutuqlari bilan boyitib borish, o'zligimizni chuqurroq anglash. Milliy g'oya va milliy mafkurasi tamoyillarini o'zligimizni chuqurroq anglash, milliy g'oya va milliy mafkurasi tamoyillarini xalqimizning qalbi va ongiga singdirish, muqaddas dinimiz va tariximizni sohtalashtirish, ulardan siyosiy maqsadlarda foydalanishga yo'l qo'ymaslik – bu boradagi asosiy vazifalarimizdandir. Ijtimoiy-ma'naviy yangilanishdan, asosiy muddaomiz, barkamol insonni tarbiyalash, xalqlar, millatlar o'rtasida totuvlik, diniy bag'rikenglik kabi qator ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, madaniy masalalardan iboratdir.

Xalqning ma'naviyati yuksalishi, ijtimoiy faolligi kuchayib borishi, ijtimoiy g'oyalar transformatsiyasining shakllanishi milliy g'oyaning jamiyat hayoti va taraqqiyotiga ta'siri ortib borishiga imkon yaratgan sub'yektiv omildir. Bu omil tarixiy xotirani tiklash, vatanparvarlik va milliy iftixor tuyg'usini shakllantirish, milliy meros, qadriyatlar, an'analar va urf-odatlarini rivojlantirish, fuqarolarda milliy burch va mas'uliyat tuyg'usini kuchaytirish, rivojlangan demokratik davlatlarning yutuqlarini o'rganish va hayotda ijobiy qo'llash, madaniy. Tarbiyaviy, ma'rifiy tadbirlarni keng yo'lga qo'yish asosida amalga oshadi. Bu esa milliy g'oyani anglash, uning asosida yotgan vazifalarni bajarishni tezlashtiradi.

Milliy g'oya bir millat – o'zbeklarning manfaati bilangina bog'langan emas, balki O'zbekistonda istiqomat qilayotgan turli millat xalqlarini respublikamizni o'zining jonajon Vatani deb bilgan, u bilan faxrlanadigan barcha millatlarning teng huquqliligini, qadr-qimmatini, or – nomusi va milliy g'ururini himoya qilish milliy g'oya rivojida muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Milliy g'oyaning asosiy tayanch nuqtasi ham, harakatga keltiruvchi, uyg'otuvchi kuchi ham milliy o'zlikni anglash, ijtimoiy g'oyalardir. Millat o'zini xalq sifatida, millat sifatida, el sifatida anglamagunicha uning obrui, qadr-qimmatini, or-nomusi haqida qayg'urishi, milliy faxr va g'ururi haqida kurashishi mumkin emas. O'zlikni anglash xalqni g'aflatdan uyg'otuvchi, faol harakatga keltiruvchi, ijtimoiy uyushtiruvchi kuch ijtimoiy g'oyalardir.

Xulosa qilganda, milliy g'oya insonlarda milliy ma'naviyat, madaniyatning, milliy ongning, milliy g'urning o'sishi va rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, u xalqimiz va millatimizning kuch-qudrati va imkoniyatlariga, g'oyaviy-siyosiy jihatdan bir butun va yaxlitligiga salbiy ta'sir etishi mumkin bo'lgan mahalliychilik, guruhbozliq, kabila – urug'chilik munosabatlariga qarshi murosasiz kurash olib borishga keng jamoatchilikni da'vat etadi. Milliy g'oya milliy hamkorlik, milliy hamjihatlikning kuchayishiga ko'maklashadi.

ADABIYOTLAR

1. Отамуратов С. Миллий ривожланиш фалсафаси –Т.:Адолат, 2005. – Б. 24.
2. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси –Т.:Ўзбекистон, 2014. – Б. 22-23.
3. Хўжамуродов И., Суванов И. Миллий ғоя ва ўзликни англаш –Т.: Чашма-Принт МЧЖ, 2014. – Б. 7.
4. Отамуратов С. Глобаллашув ва миллий-маънавий хавфсизлик – Т.:Ўзбекистон, 2013. – Б. 154.
5. Мамашокиров С., Тоғаев Ш. Эркин ва фаровон ҳаёт қурилишининг ғоявий - мафқуравий масалалари – Т.:Маънавият, 2007. – Б. 10.
6. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч –Т.:Маънавият, 2013. – Б.75.
7. Эргашев И. Сиёсат фалсафаси –Т.: Академия, 2004. – Б. 75.
8. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч –Т.:Маънавият, 2013. – Б. 25.
9. Тўраев Ш. Демократик жараёнлар ва миллий ғоя – Т.:Маънавият, 2008. – Б. 89.